

Nr 6

Utlåtande i anledning av väckt motion om framläggande av förslag till lag angående skolplikt.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 430, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *von Friesen* hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte snarast förelägga riksdagen förslag till lag med regler rörande skolplikten».

Beträffande de skäl, som motionären åberopat till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser om skolplikt

Allmän skolplikt

Bestämmelser om skolplikt för barn i allmänhet meddelas i *kungl. stadgan den 23 maj 1958 för folkskolor, fortsättningsskolor och försöksskolor (folkskolestadgan)*. De viktigaste bestämmelserna är följande. I 9 § stadgas allmän skolplikt för barn, som är bosatta här i riket. Jämlikt 10 § äger varje skolpliktigt barn rätt att erhålla undervisning i obligatorisk skola och är som regel också skyldigt att delta i sådan undervisning. Allmän skolplikt inträder, jämlikt 12 §, med början av höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år. Under vissa betingelser kan skolgången börja tidigare eller senare. Avgörande härvidlag är i första hand barnets mognad. I 13 § stadgas, i huvudsak, att den allmänna skolplikten omfattar det antal årskurser som är obligatoriskt i barnets hemkommun. Allmän skolplikt kan fullgöras även i allmänt läroverk, högre kommunal skola och statligt eller kommunalt allmänt gymnasium samt, under vissa villkor, i annan, offentlig eller privat skola. Del av skolplikten må fullgöras i yrkesskola. Skolstyrelsen kan medgiva barn befrielse från skolgång, om barnet i hemmet eller annorstädes får enskild undervisning, som väsentligen motsvarar undervisningen i obligatorisk skola eller allmänt läroverk eller motsvarande. I sådant fall äger skolstyrelsen kalla barnet till prövning inför lämplig person. Uteblir barnet utan giltigt förfall eller befinnes vid prövningen, att barnet ej erhållit tillfredsställande undervisning, och vinnes ej rättelse på annat sätt, skall styrelsen ålägga barnet skolgång.

Såsom framgår av det anförda, är den allmänna skolpliktens längd i hudsak beroende av antalet obligatoriska årskurser i hemkommunen. Om antalet sådana kurser stadgas i 3 och 4 §§. Stadgandena innebär huvudsakligen, att den vanligaste skolformen, folkskolan, omfattar sju obligatoriska årskurser eller det högre antal, som Kungl. Maj:t på kommunens framställning medger, samt att försöksskola — sådan kommunal skola, där enligt Kungl. Maj:ts medgivande bedrivs försöksverksamhet beträffande obligatorisk nioårig enhetsskola — fullt utbyggd omfattar nio obligatoriska årskurser.

Den allmänna skolplikten upphör, jämlikt 20 § folkskolestadgan, senast med utgången av den årskurs, som slutar det kalenderår, då barnet fyller sexton år. Omfattar skolplikten i folkskola endast sju årskurser, upphör dock skolplikten senast med utgången av vårterminen det kalenderår, då barnet fyller femton år.

Elever, vilkas skolplikt i folkskola upphört efter årskurs sju eller tidigare, skall dessutom gå i fortsättningsskola. Omfattningen av skolplikten i fortsättningsskolan kan, inom vissa i stadgan angivna gränser, bestämmas av kommunen.

Allmänt må framhållas, att folkskolestadgan mer än förut gällande bestämmelser lägger huvudvikten vid att vissa kunskaper inhämtats. Vid prövning av fråga om befrielse från skolplikt torde sålunda stort avseende fästas vid elevens kunskapsstandard.

Skolstyrelsen har tillsyn över skolpliktens fullgörande (22 §) och skall hos länskolnämnden anmäla, om skolpliktig elev i obligatorisk skola underlåter att fullgöra skolgången (24 §). Länskolnämnden kan under vissa betingelser förelägga och utdöma vite — detta riktar sig mot den som har barnet i sin vård — samt, om synnerliga skäl är därtill, förordna att eleven skall hämtas till skolan med biträde av polismyndighet (24 §).

Särskild skolplikt

För vissa kategorier av barn gäller icke allmän skolplikt utan i stället särskild skolplikt. Så är fallet för fjällsamers barn, för blinda och döva samt för vissa psykiskt efterblivna.

Fjällsamers barn. Skolplikten för fjällsamernas barn regleras genom *kungl. stadgan den 17 juni 1938 (nr 479) angående nomadundervisningen* och *kungl. stadgan den 7 maj 1943 (nr 378) angående fortsättningsskolor för nomadbarn*.

Jämlikt § 23 förstnämnda stadga räknas skolålder för barn av fjällsame — i stadgan benämnd nomadlapp — från och med det kalenderår, under vilket barnet fyller sju, till och med det, då barnet fyller fjorton år. Skolgången, som fullgöres vid s. k. nomadskola, kan uppskjutas, dock i allmänhet icke längre än till det kalenderår, under vilket barnet fyller nio år.

Har barnet vid skolålderns slut icke inhämtat de kunskaper, som fordras för avgång från nomadskola, kan skolplikten förlängas. Dock må, om icke målsman lämnar sitt samtycke, lärjunge icke kvarhållas längre än till och med det läsår, som utlöper under det kalenderår, då lärjungen fyller sexton år. Förtidsavgång kan också medgivas.

Tredskas målsman att efterkomma föreskrifterna om skolplikt eller visar han sig försumlig att hålla barn i skola, kan länsstyrelsen, efter anmälan, med stöd av § 32 i stadgan låta skilja barnet från målsmannen och inkvartera det vid vederbörlig skola.

Den andra ovannämnda stadgan föreskriver skyldighet för barn av fjällsame att efter nomadskolan genomgå fortsättningsskola med en eller två årskurser. Skolplikten upphör senast då den skolpliktige fyllt aderton år.

I fråga om tvångsmedel för att genomföra skolplikt i fortsättningsskola för barn av fjällsame gäller folkskolestadgans bestämmelser, för vilka redogjorts ovan.

Blinda barn. Bestämmelser om skolplikt för blindas barn meddelas i *kungl. stadgan den 17 juni 1932 (nr 347) för statens läroanstalter för blindas barn*. Jämlikt § 31 av denna stadga, sådan föreskriften lyder efter en den 30 december 1952 (nr 810) vidtagen ändring, är skolplikten för blindas barn i regel tioårig. Den inträder det år, då barnet fyller sju år; uppskov kan emellertid medgivas till det år, då barnet fyller nio år. Skolplikten fullgöres som regel på statlig läroanstalt, dels i förskolan, som är fyraårig, dels i institutet, som normalt är sexårigt.

I fråga om tvångsmedel gäller folkskolestadgans bestämmelser, för vilka redogjorts ovan.

Döva barn. Föreskrifter om skolplikt för dövas barn meddelas i *kungl. stadgan den 3 maj 1940 (nr 347) angående dövstumundervisningen*. Jämlikt § 10 av denna stadga inträder dövstumskolplikten som regel vid uppnående av den i folkskolestadgan föreskrivna skolåldern, alltså med början av höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sju år. Skolplikten fullgöres som regel på statlig läroanstalt, så kallad dövstumskola. Dövstumskolplikten föreligger under de tolv år, som följer efter intagningen i dövstumskola; den upphör dock senast vid utgången av den årskurs, som avslutas det kalenderår, varunder den döve fyller tjugofem år, eller, för vissa fall, aderton år.

Även inom dövstumundervisningen gäller i fråga om tvångsmedel bestämmelserna härom i folkskolestadgan, för vilka redogjorts ovan.

Psykiskt efterblivna. Bestämmelser om skolplikt för sådana psykiskt efterblivna, som kan tillgodogöra sig teoretisk eller praktisk undervisning vid skolor särskilt avsedda för sådan undervisning, s. k. särskolor, har intagits i *lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna*. Jämlikt 10 § sagda lag inträder skolplikt med början

av det kalenderår, under vilket barnet fyller sju år. Skolplikten upphör, då barnet inte längre är i behov av undervisning vid särskola, dock senast vid utgången av det kalenderår, under vilket den skolpliktige fyller tjuogoett år, eller, vid synnerliga skäl, högst två år senare. Särskolor drivs av landstingskommunerna och städerna utanför landstingskommun. I varje landstingsområde och stad som nu sagts skall finnas en av landstinget eller stadsfullmäktige utsedd centralstyrelse, som handhar ledningen av bl. a. särskolorna. Befattningen med ärenden om inskrivning vid och utskrivning från sådan skola, om förlängning av skolplikten m. m. utövas dock av en delegation, bestående av ordförande, som bör vara innehavare av domarämbete, samt två till fyra ledamöter av styrelsen.

Nu gällande bestämmelser om allmän skolplikt samt om särskild skolplikt för fjällsamers barn, för blinda och för döva har meddelats av Kungl. Maj:t ensam. Endast bestämmelserna om skolplikt för ovan avsedda psykiskt efterblivna är upptagna i en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.

Grundlagsstadganden och praxis angående formen för lagstiftning om skolplikt

Regeringsformen skiljer mellan sådana författningar, som tillkommer genom gemensamt beslut av Konungen och riksdagen, å ena, samt sådana författningar, som beslutas av Konungen ensam, å andra sidan. Vissa författningar antages av riksdagen ensam; dessa har emellertid giltighet endast för riksdagen själv och de riksdagen underställda organen och befattningshavarna och är i förevarande sammanhang utan intresse.

Regeringsformens huvudstadgande om lagstiftning är dess 87 §. I 1 mom. stadgas bl. a., att riksdagen äger gemensamt med Konungen makt att stifta allmän civil- och kriminallag samt kriminallag för krigsmakten ävensom att förändra och upphäva sådan lag. Konungen må icke utan riksdagens samtycke och riksdagen icke utan Konungens samtycke stifta ny lag eller upphäva gammal. Även om kyrkolag gäller jämlikt 2 mom., att sammanstående beslut av Konungen och riksdagen fordras för stiftande, ändrande och upphävande. Här krävs dock samtycke även av allmänt kyrkomöte.

Över förslag till lag som avhandlas i 87 § regeringsformen skall lagrådet (fram till år 1909 högsta domstolen) höras.

Åtskilliga andra stadganden i regeringsformen föreskriver gemensamt beslut av Konungen och riksdagen för lagstiftning; exempelvis skall kommunallagarna jämlikt 57 § stiftas på sådant sätt.

I 89 § stadgas om vad som kallats Konungens ekonomiska eller administrativa lagstiftning:

Uti riksdagens kamrar må frågor väckas om förändring, förklaring och upphävande av lagar och författningar, som rikets allmänna hushållning röra; om sådana nya lagars stiftande samt om grunderna för allmänna inrättningar av alla slag. Riksdagen äge dock icke makt att i dessa mål annat eller mera besluta, än föreställningar och önskningsar, att hos Konungen anmälas, och varå Konungen, sedan statsrådet däröver blivit hört, göre det avseende Han för riket nyttigt finner. Vill Konungen åt riksdagen överlämna att gemensamt med Honom något avgöra, som rikets allmänna styrelse rör, då förfares därmed, på det sätt, som angående lagfrågor är i 87 § 1 mom. stadgat.

Klara regler om gränsen mellan Konungens ekonomiska lagstiftning och den gemensamma lagstiftningen finns icke. Under ståndsriksdagens tid lämnade 34 § 1810 års riksdagsordning, som angav kompetensen för allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, viss ledning. En jämförelse av detta stadgande och 89 § regeringsformen ger vid handen, att till den ekonomiska lagstiftningen hörde bl. a. frågor om grunderna för allmänna inrättningar av alla slag, »evad de röra uppfostrings- och undervisningsverken, allmänna fattigvården, lanthushållningen, bergverken m. m.».

I enlighet härmed behandlades, då beslut om *allmän folkundervisning* fattades vid 1840/41 års riksdag, ärendet i den ekonomiska lagstiftningens form.

Kungl. Maj:t hade i proposition (nr 7) bl. a. föreslagit riksdagen att »antaga» vissa »allmänna stadganden», däribland ett, som fastslog ett visst minimum av kunskaper, som varje barn skulle ha inhämtat vid tolv års ålder.

Riksdagen besvarade propositionen i skrivelse (nr 412), enligt vilken skolplikten skulle bli avsevärt mera vidsträckt än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Bl. a. skulle skolgången i regel börja, då barnet fyllt sju år. Vidare angavs som regel, att undervisning skulle meddelas i ett stort antal ämnen; dock skulle »de skolbarn, som av fattigdom hindras att undervisningen längre tid begagna, eller sakna nödig fattningsgåva att förvärva det fulla kunskapsmått, som undervisningen erbjuder, kunna från skolan utskrivs, sedan de uppnått nödig kunskap» i innanläsning av svenska språket, biblisk historia jämte den religionskunskap, som erfordrades för att av prästerskapet mottagas till nattvardsläsningen, kyrkosång, skrivning och de fyra räknesätten i hela tal. Även i andra avseenden föreslog riksdagen längre gående stadganden än de av Kungl. Maj:t föreslagna. I skrivelsen anfördes härom bl. a.:

Efter den utsträckning av de här ifrågavarande stadgandena, som rikets ständer, av ovan anförda skäl, ansett däråt böra givas, är det angeläget att

bestämmelser, så noggrant som möjligt, däri tillika intagas om skyldigheten att bekosta undervisningen och om ordningen för dess handhavande, såvitt icke sådant kan överlämnas att bero på menigheterna, eller av dem utsedde styrelser, i överensstämmelse med det syftemål och de grundsatser, varom rikets ständer redan i underdånighet yttrat sig. Uti det förslag till lag om folkundervisningen i riket, som härhos underdånigst bifogas, hava rikets ständer sökt sammanfatta de stadganden, som rikets ständer för sin del ansett böra i detta ämne göras gällande.

I fortsättningen av skrivelsen framförde riksdagen sin »underdåniga önskan», att Kungl. Maj:t »efter prövning av det åberopade förslaget, och i den mån det finnes antagligt, tackes i nåder låta, i enlighet därmed, utfärda författning i ämnet».

Efter remissbehandling utfärdade Kungl. Maj:t, »med huvudsakligt gillande av vad rikets ständer i ämnet hemställt», den 18 juni 1842 stadga angående folkundervisningen i riket.

Ehuru det av riksdagen framlagda författningsförslaget betecknats såsom *lag*, är det av de i övrigt använda ordalagen i riksdagens skrivelse klart, att riksdagen ansett Kungl. Maj:t behörig att ensam utfärda författning i ämnet. Kungl. Maj:t har uppenbarligen varit av samma uppfattning.

Den allmänna folkundervisningen har sedan dess legat under Konungens ekonomiska lagstiftningsmakt. En annan sak är, att Kungl. Maj:t på grund av riksdagens makt över bevillningar och statsutgifter i huvudsak varit beroende av riksdagen för skolväsendets uppbyggnad.

I åtskilliga sammanhang har Kungl. Maj:t, utan att uttryckligen lämna riksdagen medbestämmanderätt, hört riksdagen över författningar, tillhörande den ekonomiska lagstiftningen. Så har under senare år varit fallet med bl. a. vägtrafikförordningen den 28 september 1951, livsmedelsstadgan den 21 december samma år, allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 och hälsovårdsstadgan den 19 december 1958. Stundom har härvid från riksdagens sida, exempelvis i andra lagutskottets utlåtanden över propositionerna med förslag till livsmedelsstadgan och hälsovårdsstadgan (nr 34/1951, s. 53—54, och nr B 19/1958, s. 57—58), gjorts uttalanden av huvudsaklig innebörd, att riksdagens yttrande borde inhämtas i fråga om sådana ändringar av stadgorna, som icke kunde betraktas som rena detaljändringar av föga räckvidd.

Ett likartat förfarande tillämpades vid tillkomsten av de gällande bestämmelserna om allmän skolplikt. I proposition (nr 93) till 1958 års A-riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande departementschefen förordnat meddela bestämmelser angående bl. a. allmän skolplikt. De av departementschefen förordade bestämmelserna hade, i detalj utarbetade, fogats vid propositionen som bilaga. I motioner (I:352 och II:453) hemställ-

des, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till lag om skolplikt.

Motionerna vann icke riksdagens gillande, utan riksdagen gav Kungl. Maj:t det begärda bemyndigandet, varvid dock vissa detaljmärkningar framställdes mot de av departementschefen förordade bestämmelserna. I sitt utlåtande i ärendet (nr 89, s. 37—38), som i allt väsentligt låg till grund för riksdagens beslut, anförde statsutskottet bl. a.

Den i motionerna I:352 och II:453 framförda uppfattningen, att skolplikten och därmed sammanhängande spörsmål bör regleras i lag och inte i en i administrativ ordning utfärdad författning, finner utskottet vara värd beaktande. Utskottet vill emellertid framhålla, att det på skolväsendets område finns andra i administrativ väg reglerade förhållanden än det nu berörda, som kan tänkas böra regleras genom en av Konungen och riksdag gemensamt stiftad lag. — — —

Det föreliggande förslaget till bestämmelser om skolplikt — — — innehåller åtskilligt, som inte bör ha lags form. Då vidare bestämmelser, som reglerar andra förhållanden på skolväsendets område än skolplikten, kan tänkas böra intagas i en skollag, vilken dock inte bör utformas förrän större stabilitet nåtts på skollagstiftningens område, finner utskottet det olämpligt, att ett lagförslag rörande enbart skolplikt i nuvarande läge utarbetas och förelägges riksdagen. Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på det av motionärerna aktualiserade spörsmålet och att Kungl. Maj:t, då de nu under arbete varande skolförfattningarna kan bättre överblickas och förhållandena på skolväsendets område vunnit fastare form, tar under övervägande att förelägga riksdagen förslag om en allmän skollag, innehållande bestämmelser angående bland annat skolplikten.

Vad statsutskottet sålunda anfört bringades till Kungl. Maj:ts kännedom genom riksdagens skrivelse nr 214.

De detaljmärkningar, som riksdagen riktade mot de av departementschefen förordade bestämmelserna, iaktogs av Kungl. Maj:t, då bestämmelserna utfärdades såsom en del av folkskolestadgan.

Skolplikt för fjällsamers barn föreskrevs redan i kungl. reglementet den 14 april 1846 för ecklesiastikverket i Lappmarken och har hela tiden reglerats i författningar, beslutade av Kungl. Maj:t ensam.

Bestämmelser om *skolplikt för blinda och döva barn* var länge upptagna i samfällid lagstiftning, nämligen i lagen den 31 maj 1889 (nr 27, sid. 1) angående dövstumundervisningen och lagen den 29 maj 1896 (nr 34) angående blindundervisningen.

I proposition (nr 31) till 1889 års riksdag begärde Kungl. Maj:t riksdagens yttrande över förslag till »förordning angående dövstumundervisningen» samt föreslog riksdagen, bl. a., att antaga vissa stadganden av för-

slaget. Bland dessa stadganden var den grundläggande föreskriften om skolplikt, § 29. De övriga stadganden, som av Kungl. Maj:t hänsköts till prövning av riksdagen, var huvudsakligen av kommunallags natur; dövstumundervisningen skulle nämligen enligt förslaget vara en angelägenhet för landstingskommunerna och städerna utanför landstingskommun. I fråga om lagstiftningens konstitutionella natur yttrade föredragande departementschefen endast, att några av de föreslagna bestämmelserna syntes vara »av beskaffenhet att erfordra riksdagens godkännande» samt att övriga bestämmelser vore av administrativ natur.

Sammansatta stats- och lagutskottet anförde i sitt utlåtande (nr 5) över propositionen bl. a.:

I förevarande proposition, med förslag till ordnande av dövstumundervisningen i riket, har Kungl. Maj:t dels velat inhämta riksdagens yttrande över det propositionen bilagda författningsförslaget, dels ock föreslagit riksdagen antaga vissa uppräknade paragrafer av detsamma. Då emellertid, enligt utskottets förmenande, jämväl andra delar av förslaget, såsom innefattande närmare bestämmelser rörande den kommunala verksamheten för ifrågavarande ändamål, äro av den beskaffenhet, att riksdagen icke bör inskränka sig till att över dem avgiva ett yttrande, samt övriga stadganden synas på de andra i mer eller mindre mån inverka, har utskottet ansett riksdagen böra fatta beslut över förslaget i dess helhet.

Utskottet, som i det följande sade sig kunna tillstyrka förslagets huvudgrunder, hemställde, att riksdagen måtte antaga ett i utlåtandet framlagt förslag till lag angående dövstumundervisningen. Riksdagen beslöt i nu förevarande delar i enlighet med utskottets förslag (skrivelse nr 89).

Kungl. Maj:t godtog riksdagens anspråk på medbestämmanderätt. I ingressen till lagen i Svensk författningssamling yttras endast, att »sedan, med anledning av Vår nådiga proposition, riksdagen för sin del antagit förslag till lag angående dövstumundervisningen, have Vi, som godkänt nämnda förslag i vad det avviker från Vår proposition i ämnet, funnit gott — — — stadga som följer».

Då Kungl. Maj:t i proposition (nr 5) förelade 1896 års riksdag förslag till laglig reglering av blindundervisningen, var ordalagen andra än i nyssnämnda proposition till 1889 års riksdag. Bestämmelserna var visserligen även denna gång innefattade i ett förslag till »förordning», men Kungl. Maj:t överlämnade detsamma »till riksdagens antagande». Innebörden av detta uttryck synes icke fullt klar; i vart fall kan någon uttrycklig delegering jämlikt 89 § regeringsformen knappast ha åsyftats, eftersom högsta domstolen icke hörts över propositionen. Blindundervisningen skulle enligt förslaget vara en statlig angelägenhet, men landstingskommunerna och städerna utanför landstingskommun skulle erlagga avgifter för de barn, som undervisades på skolorna, med rätt att uttaga bidrag till avgifterna av barnens föräldrar eller målsmän. Skolplikten reglerades i §§ 3 och 4.

Sammansatta stats- och lagutskottet förklarade sig i sitt utlåtande (nr 6) i allt väsentligt tillstyrka förslaget till förordning. Utskottet fortsatte:

Då emellertid de föreslagna bestämmelserna äro av den natur, att de av riksdagen gemensamt med Konungen stiftas, bör enligt utskottets mening benämningen förordning utbytas mot lag.

I enlighet härmed hemställde utskottet, att riksdagen måtte för sin del antaga ett i utlåtandet framlagt förslag till lag angående blindundervisningen.

Riksdagen gjorde i här avhandlade delar ingen ändring i vad utskottet föreslagit (skrivelse nr 70).

Lagen angående dövstumundervisningen upphävdes genom lag den 20 maj 1938 (nr 341) som ett led i förstatligandet av undervisningen. Uppmärksamheten synes härvid huvudsakligen ha varit inriktad på lagens kommunalrättsliga delar. I proposition (nr 109) till 1937 års riksdag angående statens övertagande av dövstumundervisningsväsendet yttrade sålunda föredragande departementschefen:

Med avseende på den nya ordningens genomförande anser jag mig böra framhålla, att, sedan staten övertagit dövstumundervisningsväsendet, det icke torde vara erforderligt att reglera denna del av skolsystemet, lika litet som andra, genom en särskild lag. Den nuvarande lagen angående dövstumundervisningen av år 1889 torde följaktligen böra upphöra att äga giltighet med utgången av juni 1938, varom förslag bör föreläggas 1938 års riksdag. Sedermera torde Kungl. Maj:t hava att på grundval av 1938 års riksdags beslut i organisationsfrågan utfärda stadga angående dövstumundervisningen och övriga erforderliga föreskrifter.

På förslag av statsutskottet (utl. nr 85) biföll riksdagen (skrivelse nr 214) i allt väsentligt Kungl. Maj:ts förslag. Riksdagen gjorde ingen erinran mot det återgivna uttalandet.

I enlighet med vad nu anförts framlade Kungl. Maj:t genom proposition (nr 212) för 1938 års riksdag bl. a. förslag till lag om upphävande av 1889 års lag angående dövstumundervisningen. På förslag av andra lagutskottet (utl. nr 47) biföll riksdagen förslaget (skrivelse nr 235).

Genom lag den 30 juni 1938 (nr 482) upphävdes de bestämmelser i 1896 års lag angående blindundervisningen, som stadgade skyldighet för landstingskommunerna och städerna utanför landstingskommun att erlägga avgifter och rätt för dem att uttaga bidrag till avgifterna. Bestämmelserna om skolplikt kvarstod emellertid i lagen, ända till dess denna i sin helhet upphävdes genom lag den 30 december 1952 (nr 808). I samband därmed överfördes regleringen av skolplikten till ovan nämnda stadga den 17 juni 1932 för statens läroanstalter för blind.

Till motivering för ändringen anförde föredragande departementschefen i proposition (nr 103) till 1952 års riksdag bl. a. följande.

Lagen innehöll tidigare bestämmelser om skyldighet för landsting och vederbörande föräldrar att bidra till bestridande av kostnaderna för blindundervisningen. Då de kvarstående bestämmelserna i lagen icke torde vara av beskaffenhet att behöva innefattas i en lag, synes 1896 års lag kunna upphävas och blindundervisningen, i likhet med flertalet andra undervisningsformer, regleras endast genom administrativ författning (stadgan). Liknande åtgärder ha vidtagits i fråga om undervisningen av blinda med komplicerat lyte (jfr prop. 1938:17) och av dövstumma (jfr prop. 1938:212).

På förslag av andra lagutskottet (utl. nr 38) biföll riksdagen propositionen (skrivelse nr 258).

Vården av *de psykiskt efterblivna* var icke i nämnvärd omfattning författningsreglerad förrän genom lagen den 30 juni 1944 (nr 477) om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. Denna lag innehöll bl. a. bestämmelser om skolplikt och tvångsmedel för att verkställa beslut om inskrivning vid skola av i lagen avsett slag.

Förslag till lagen framlades genom proposition (nr 205) för 1944 års riksdag. Föredragande departementschefen anförde till motivering av lagförslaget bl. a. följande.

Det har — — — visat sig, att i många fall föräldrarna till sinnesslöa barn vägra att sända barnen till anstalterna, och för närvarande finnes icke någon möjlighet att tvångsvis göra detta, såvida icke förutsättningar för deras omhändertagande för skyddsuppfostran föreligga. Dylik vägran från föräldrarnas sida förekommer dessutom ofta i sådana fall, då föräldrarna själva äro mer eller mindre undermåliga och då med hänsyn härtill barnens skiljande från föräldrahemmen är särskilt önskvärt. Rätten att omhändertaga sinnesslöa barn för uppfostran på särskilda sinnesslöanstalter bör därför bliva föremål för laglig reglering.

Andra lagutskottet tillstyrkte (utl. nr 55) lagförslaget i huvudsak, och riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag (skrivelse nr 386).

Kungl. Maj:t hade icke hört lagrådet över förslaget till lagen om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. En ledamot av utskottet anförde i ett särskilt yttrande, att, »med hänsyn till att ifrågavarande lag gör intrång på den personliga friheten även efter det att tiden för den normala skolplikten utlöpt», det varit önskligt, att Kungl. Maj:t remitterat förslaget till lagrådet för dess granskning.

Den år 1944 antagna lagen om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa upphävdes genom den förut nämnda lagen den 4 juni 1954 om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Förslaget till denna lag remitterades till lagrådet, innan det förelades riksdagen.

Motionen

Motionären framhåller, att den nya folkskolestadgan anger bl. a. den närmare omfattningen av den allmänna skolplikten samt reglerar de tvångs-

medel, som får tillgripas för att säkra skyldighetens fullgörande, i sista hand hämtning till skola. Motionären fortsätter:

Bestämmelser av denna art, som reglerar för medborgarna betydelsefulla förhållanden och som griper in i deras personliga frihet, bör enligt numera allmänt tillämpade konstitutionella principer intagas i av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag. Tidigare uppfattning, att dylika föreskrifter kunde meddelas på administrativ väg med stöd av Konungens s. k. ekonomiska lagstiftningsmakt, får betraktas som helt övergiven.

Sedan gammalt har i vårt land bestämmelserna om den allmänna skolplikten utfärdats i administrativ ordning. Detta förhållande har sin naturliga historiska förklaring och går tillbaka på den konstitutionella åskådning, som ännu var allmänt omfattad vid den tidpunkt, då skolplikten först stadgades i vårt land på 1840-talet. Sedan länge torde emellertid tiden vara mogen för att låta bestämmelserna på detta område erhålla den konstitutionella kvalitet, som de enligt nutida uppfattning bör ha.

I det följande redogör motionären för behandlingen av frågan vid 1958 års A-riksdag. Efter att ha refererat statsutskottets skäl för att icke tillstyrka omedelbar lagstiftning om skolplikt uttalar motionären, att det knappast kan anses tillfredsställande, att frågan uppskjutes till den förmodligen tämligen avlägsna framtid, då förhållandena på skolväsendets område kan väntas ha stabiliserats.

Utskottet

Den av motionären väckta frågan är av konstitutionell natur; motionären begär en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan av innebörd, att bestämmelserna om skolplikt, vilka nu är spridda i ett flertal författningar och mestadels beslutade av Kungl. Maj:t ensam, skall sammanföras i en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag om skolplikt. Motivet för hemställan är främst, att bestämmelserna om skolplikt griper in i medborgarnas personliga frihet.

Gränsen mellan området för Konungens ekonomiska eller administrativa lagstiftningsmakt jämlikt 89 § regeringsformen och området för den samfälliga lagstiftningen är långtifrån skarp. I största utsträckning anses emellertid numera gälla, att ingrepp genom beslut av administrativ myndighet i medborgarnas personliga frihet kan företagas endast med stöd av samfälligt stiftad lag. Så är fallet med lagar som medgiver frihetsberövande på grund av ett från samhällets synpunkt icke önskvärt, ehuru icke kriminaliserat levnadssätt eller beteende. Exempelvis är lagen om nykterhetsvård och lagen om socialhjälp, vilka båda möjliggör tvångsintagning på anstalt, stiftade av Konungen och riksdagen gemensamt. Samma är förhållandet med lagen angående lösdrivares behandling. Även ingrepp av mera generell natur regleras i stor utsträckning genom samfälliga lagstiftningar. Gällande be-

stämmelser om värnplikt, civilförsvarsplikt och tjänsteplikt är sålunda upptagna i lagar, stiftade av Konungen och riksdagen gemensamt.

De nu behandlade lagstiftningsområdena rör i huvudsak vuxna. Men också barnavårdslagen och 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, vilka båda möjliggör långtgående ingrepp mot barn och ungdom, har stiftats av Konungen och riksdagen gemensamt.

Skolplikten för barn i allmänhet har däremot aldrig fastslagits i samfällt stiftad lag utan, ända från den första folkskolestadgan som utfärdades år 1842, allenast i stadgor beslutade av Kungl. Maj:t ensam. Innan de nu gällande bestämmelserna om skolplikt för barn i allmänhet tillkom genom den nya folkskolestadgan den 23 maj 1958, begärde Kungl. Maj:t emellertid — utan att formellt tillerkänna riksdagen medbestämmanderätt — riksdagens bemyndigande att utfärda dem.

Skolplikten för fjällsamers barn har, liksom för barn i allmänhet, genomgående föreskrivits av Kungl. Maj:t ensam inom ramen för den ekonomiska lagstiftningsmakten.

Då dövstumundervisningen år 1889 fick sin första författningsmässiga reglering, ansåg Kungl. Maj:t, att bl. a. huvudstadgandet om skolplikt skulle antagas jämväl av riksdagen. Riksdagen fordrade emellertid, att alla bestämmelserna i den av Kungl. Maj:t föreslagna författningen skulle tillhöra den gemensamma lagstiftningens område. Kungl. Maj:t gav efter för riksdagens krav, och dövstumundervisningen kom att vara reglerad i samfällt stiftad lag fram till år 1938. Numera är emellertid alla bestämmelser om dövstumundervisningen meddelade av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

Likartat är förhållandet med skolplikten för blinda; regleringen genom samfälld lag bestod här från år 1896 till år 1952.

En väsentlig anledning till att skolplikten för de flesta kategorier av barn är reglerad genom administrativa författningar är uppenbarligen, att skolgången uppfattats mera som en förmån än som en skyldighet. Enligt utskottets mening kan likväl motionärens uppfattning om skolplikten såsom ett ingrepp i den personliga friheten icke anses sakna fog. Särskilt sedan den nioåriga obligatoriska skolan blivit genomförd, torde många föräldrar och barn uppfatta skolplikten under senare delen av skoltiden som ett avsevärt hinder med bl. a. kännbara ekonomiska verkningar. Utskottet anser därför övervägande skäl tala för att skolplikten — i enlighet med allmänt antagna grundsatser inom andra lagstiftningsområden — regleras i samfällt stiftad lag.

I den ovan lämnade redogörelsen har omtalats, att 1958 års A-riksdag hade att pröva två likalydande motioner med samma syfte som den förevarande. Statsutskottet framhöll i sitt utlåtande (nr 89) i ämnet, att uppfattningen, att skolplikten och därmed sammanhängande spörsmål borde reg-

leras i lag och inte i administrativ författning, var värd beaktande. Utskottet fann emellertid olämpligt, att ett lagförslag rörande enbart skolplikt i nuvarande läge utarbetades och förelades riksdagen. Därvid anförde utskottet, att det kunde tänkas, att även bestämmelser, som reglerade andra förhållanden på skolväsendets område, borde intagas i en skollag, men att en sådan inte borde utformas förrän större stabilitet nåtts på skollagstiftningens område. Statsutskottet tillstyrkte därför icke motionerna men hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville giva till känna vad utskottet anför. Riksdagen beslöt i enlighet med vad utskottet sålunda hemställt.

Ehuru andra lagutskottet, enligt vad ovan anförts, funnit övervägande skäl tala för att skolplikten regleras i samfällt stiftad lag, vill utskottet icke förorda, att riksdagen nu intager annan ståndpunkt än 1958-års A-riksdag i frågan om omedelbar lagstiftning angående skolplikt. Härvid fäster utskottet avgörande vikt vid att de nuvarande bestämmelserna om allmän skolplikt, ehuru formellt beslutade av Kungl. Maj:t, likväl till sin utformning prövats av riksdagen.

Då vidare Kungl. Maj:t genom skrivelse från 1958 års A-riksdag fått anledning att uppmärksamma den i motionen avsedda frågan, bör motionen enligt utskottets mening icke föranleda någon åtgärd.

Utskottet får alltså hemställa,

att motionen II:430 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 februari 1959

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson, Axel E. Svensson, Sunne, fru Carlqvist, fru Svenson, herr Mannerskantz och fru Hamrin-Thorell;

från andra kammaren: herrar Nilsson i Göteborg, Odhe och Carlsson i Bakeröd, fröken Höjer samt herrar Johansson i Södertälje, Fredriksson, Rimmerfors och Björkman.

Reservation

av fröken Höjer.